

PREISPITIVANJA MODERNOSTI

Cilj nove knjige Vladimira Cvetkovića jeste prikazivanje odnosa filozofije i njene istorije spram istorijske instance kao takve, odnosno pretresanje pojava oblika filozofije politike tokom njenog dosadašnjeg povesnog puta. Autor neguje hermeneutički pristup koji referiše područja „sveta života“, nastojeći pri tom da filozofiji pristupi suštinski, i u tom smislu *neformalno* – u punom, kao i kolokvijalnom značenju te reči. Na taj način Cvetković klasična mesta filozofije prezentuje na jedan literarno zanimljiv, gotovo ležeran način, što opet, naravno, ni u jednom trenutku ne dovodi u pitanje validnost njegovih krucijalnih uvida.

Knjiga *Moć i mudrost* prvenstveno razmatra preobražaje diskurzivne sfere u sferu ideološkog i manipulativnog, opravdavajući tako svoj podnaslov – „o političkoj dimenziji filozofije“. Autor nastoji da pokaže da se iza svake istorijski relevantne filozofije, krije konstrukt određene političke metafizike, te da stoga sfera znanja nužno mora da se reflektuje (i) iz sfere moći. Tako svaka filozofija, između ostalog, postoji i kao specifični diskurs moći, odnosno kao metod legitimacije određenog političkog svetonazora. To posebno važi za projekat filozofske Moderne, s obzirom da metafizički okviri prošlosti u modernom polju postaju – ideološki okviri, i to tako da hrišćansku religiju zamenjuju mnogobrojne sekularne političke teologije sa svojim definicijama svrhovitosti i etički ispravnog života.

Istovremeno, autor piše knjigu sa namerom da ona bude i svojevrsna rasprava o Evropi, njenoj genezi, istorijskim konotacijama i smislu. Cvetković polazi od teze da upravo filozofija, kao svojevrsna „svetovna mudrost“, čini suštinsko obeležje Starog kontinenta, pa će tako i pitanje o sudbini filozofije u Moderni biti izjednačeno sa pitanjem o sudbini Evrope u ovoj epohi. Pri tome autor redukuje filozofiju na njenu racionalnu ili pojmovnu komponentu, koja ujedno definiše i duhovne temelje tzv. evropskog čoveka – sklonog razumskom otčaravanju tajne sveta i demitologizaciji sveta života. Međutim, ovo važi samo *prima facie*. Cvetković ukazuje na stalne evropske procese zamene jednih (iracionalnih) – novim mitovima „apsolutne racionalnosti“, s tim da ove permutacije svoj razvijeni pojavni oblik i značenje nalaze u različitim modernim političkim ideologijama. Tako se u knjizi prolazi hermeneutički krug koji pokazuje da filozofija (a time i Evropa) počiva na izvesnim predkognitivnim i mito-teo-ontološkim strukturama.

Analizirajući glavne tokove (političke) filozofije, autor opisuje i aktuelno vraćanje filozofije u svakodnevni život „na mala vrata“. On postavlja pitanje o mogućnosti filozofije da reši svagdašnje aporije smisla i da posluži kao orijentir u hajdegerijanskom biću-u-svetu (*in-der-Welt-sein*). U tom svetlu Cvetković kritikuje nihilističke posledice Moderne zvučeći katkad ne samo kao „dijagnostičar“, već i kao svojevrsni „lekar“, koji, ipak, nema, tj. ne zna i zato ne nudi neke navodno sigurne recepte „ozdravljenja“. Štaviše, autor dekonstruiše raznolike moderne projekte „metafizičke utehe“ opisujući ih kao najobičnija ideološka instant-rešenja za priremenu (real-političku) upotrebu.

Jedan od najuspešnijih delova knjige donosi deskripciju fenomena *sreće* kao bitno konzervativne kategorije. Razmatranje koncepata sreće povezuje se sa analizom antropološke zagonetke odgonetanja ustrojstva ljudske prirode. Da li je čovek dobar ili zao? Teorijsko, praktično i životno pitanje. Cvetkovićevo pisanje o moći i mudrosti, postaje tako pisanje o čoveku kome u Moderni ništa više nije strano (*Homo sum: humani nihil a me alienum puto*) – osim, možda, čovek sâm. Cvetković primećuje da analiza pojma političkog iziskuje pretpostavku o rđavom čoveku. Pri tome on referiše na Kantovo „nagruće ka zlu“ kome je čovek sklon, premda na zlo nije i sudbinski osuđen. U tom duhu reflekuje se antropološki pesimizam nemačkog pravnog filozofa Karla Šmita, modernog konzervativca koji je ovih dana, pogotovo u vreme Iračkog rata i mogućeg „rata civilizacija“, više nego aktuelan mislilac.

Nezavisno od Šmita, baš kao i klasičnih autora političke filozofije (Platon, Aristotel), govoreći o onome što je *političko*, Cvetković odbija diskurs o „najvišem dobru“ ili, recimo, o „sreći države“. On trezveno zaključuje da takve sintagme danas mogu značiti isključivo u projekte modernog totalitarizma. Jer, zaista, put do pakla je uglavnom popločan dobrim namerama, kao i pomenutim tradicionalnim sintagmama. Istovremeno, Cvetkovićevo knjiga strpljivo izlaže neke od najvećih zabluda Moderne (diviniziraje progresu, razuma i dr), i u krajnjoj liniji navodi na zaključak da je čovek svagda jedan te isti, sa svojim usponima i padovima, niti prosvećen niti neuk, sa ograničenim mogućnostima kako za dobro, tako i za zlo. Stoga, mi Moderni, treba da zauzdamo narcisoidnu samodovoljnost svoga vremena i da, paradoksalno, nadopunjenje potražimo u večnosti. Naravno, autor to ne kaže eksplicitno, ali do toga dolazimo čitajući između redova ono što predstavlja pozitivan moralni *telos* ove knjige. Filozofski upitan o ljudskoj prirodi i permanentno zamišljen oko alternativa ispravnog delanja, Cvetković i pored povremenih bljeskova realpolitičkog mišljenja, ipak završava u ocrtavanju jedne neusiljene pozitivne utopije, koja u filozofiji kao razumskoj delatnosti pronalazi izvorište, ishodište i očuvanje smisla. Kroz samo pitanje o smislu.

Konačno, posle tematskog razmatranja opštih filozofskih problema modernosti, autor naročitu pažnju posvećuje pojedinim autorima koji su anticipirali, odnosno potvrdili stanje modernog

duha. On govori o Avgustinu, Dekartu, Kantu, Hegelu, najzad – Niče, i posmatra pojavnost pojma političkog unutar njihovih filozofija. Sa smislom za sintetičko mišljenje autor pomenute mislioce razvrstava shodno sopstvenim pojmovnim okvirima. Na završnim stranicama knjige autor zaključuje da je „modernost dala za pravo Protagori i Gorgiji, a ne Sokratu ili Platonu“, naznačujući da živimo epohu novog sofizma u kome neprestano bivamo aficirani njegovim emanacijama moći, koja svako znanje stavlja u sopstvenu funkciju. No, nama ostaje da zajedno sa Spinozom veselo zaključimo da jednako kao što smo aficirani, tako isto možemo da i sami aficiramo i da se tako odupremo mogućoj rezignaciji koju donosi promišljanje Moderne. Jer, filozofija je, rekao bi Niče, kao i sâm život – vesela nauka.

*Intervju Vladimira N. Cvetkovića
sa Branislavom Radivojšom*

RASKOL MUDROSTI I MOĆI

Odnos između vlasti i mudrosti, moći i filozofije jedna je od večno aktuelnih društvenih, ali i filozofskih tema. O tom odnosu dr Vladimir N. Cvetković, naučnik savetnik i redovni profesor univerziteta u Beogradu i Novom Sadu, napisao je knjigu „Moć i mudrost“, povodom koje je nedavno u Institutu za filozofiju i društvenu teoriju vođena zanimljiva rasprava.

Govoreći o vezi između vlasti i filozofije tokom istorije Cvetković u razgovoru za „Politiku“ kaže da treba razlikovati takozvana premoderna vremena od perioda Moderne. Premoderna vremena (antika, Srednji vek) gajila su zajedničku veru u jedinstveni svet vrednosti, nepromenljivi red stvari, odnosno Božju promisao, koji nose obavezujuću istinu za sve. U tom svetu bilo je dovoljno da zasebna znanja i njihove istine ne dovedu u pitanje opštevažeće obrasce mišljenja i delovanja, pa da se od strane moći, tj. vlasti, takoreći tolerišu i one sasvim osobene – filozofske težnje ka saznanju. Takav oblik mudrosti nije bio sporan sve dok nije dirao u običajnost i politički poredak koji su garantovali vitalnost tradicije.